

Puntel, Lorenz B. og Tourpe, Emmanuel. *Philosophie als systematischer Diskurs: Dialoge über die Grundlagen einer Theorie der Seienden, des Seins und des Absoluten*. Freiburg: Verlag Karl Alber, 2014 (også fransk utg.: *La philosophie comme discours systématique*. Les Petit Platons, 2015).

Tenkningen til den tyske filosofen (også religionsfilosofen og teologen) Lorenz B. Puntel (prof. em. Universitetet i München) har de senere år blitt brukt av flere teologiske forskere knyttet til MF. Først ut var Peder Gravem i forskjellige sammenhenger, og senere har Puntel spilt en viktig rolle i PhD-avhandlingene til Atle O. Sjøvik, Asle Eikrem og Gunnar Innerdal. Puntels tenkning er formidlet gjennom hovedverker som ikke er særlig lett tilgjengelige, og resepsjonen av hans tenkning går nok så sent.

Denne boken er et resultat av at filosofen Emmanuel Tourpe ved Universitetet i Brussel ønsket å gjøre Puntels tenkning kjent i en lettere tilgjengelig form og for et nytt publikum, primært i det franske språkkrommet, men den er altså også først utgitt på tysk. Det franske prosjektet er litt friskt, blant annet fordi Puntel har profilert seg som en skarp kritiker av postmoderne fransk filosofi (og apofatisk teologi), representert ved tenkere som Jean-Luc Marion og Emmanuel Levinas. Hovedkritikken mot dem er at de sitter fast i arven etter Edmund Husserls subjekt-orienterte fenomenologi, sammen med Martin Heidegger.

Boken har form av en skriftlig dialog (utført på e-post) der Tourpe hovedsakelig stiller åpne, men også til tider litt kritiske spørsmål, og Puntel gir svar som for en stor del er basert på og gir en innføring i hans tenkning slik den er presentert i hovedverkene *Struktur und Sein* (2006) og *Sein und Gott* (2011) (oversatt bl.a. til engelsk). Den skriftlige dialogformen føles kanskje litt kunstig til tider, for det ligger ofte ganske lange resonnementer under de enkelte svarene. Boken har fire kapitler. I første kapittel omtales Puntels egen filosofiske veg fra Hegel og Heidegger til analytisk filosofi. Dette kapitlet er til tider delvis biografisk – og det er spennende, for Puntel skriver sjelden om slikt i sine egne bøker. Snarere kan han til tider fremstå som så orientert mot det objektive at det blir litt tørt og slitsomt å lese, og kan gjøre et naivt inntrykk på kritikere som hevder at han har en for lav refleksjon rundt betydningen av subjektets involvering i utviklingen av en teori, og språkets kontekstualitet. Her beskriver han en slags ungdommens filosofiske forelskelse i Hegel som for eksempel førte til at han nærmest glemte å feire jul (s. 27f). Senere ble forholdet til Hegel snudd til en følelse av utilstrekkelighet og leting etter alternativer, noe som brakte Puntel inn i et langt studium av analytisk filosofi.

Kapittel to handler om grunnleggende filosofiske problemstillinger, som hva *teori* er, og i hvilken forstand filosofisk tenkning må være *systematisk*, et begrep Puntel bruker i bevisst opposisjon til Hegels absolutterende system-begrep. Presentasjonen er nokså tett på innholdet i *Struktur und Sein*, men her i en lettere fremstillingsform. Det tredje kapitlet forsetter på samme vis og går inn på to viktige begreper i Puntels struktural-systematiske filosofi, nemlig *teoriramme* (teoretisk rammeverk) og *struktur*. Begrepet teoriramme er viktig for Puntels sannhetsteori – utsagn er alltid sanne eller usanne i en gitt sammenheng, språklig, kontekstuell og filosofisk-teoretisk. Dermed taler han om sin tenkning som en moderat, motsigelsesfri relativisme (49), og er tilbakeholden med å omtale andre filosofers utsagn som «feil» (96) – de er ofte bare fremmet innenfor mindre velutviklede (koherente) teorirammer enn Puntels egen, som han frimodig (hovmodig vil kanskje noen si) omtaler som den «heute bestmögliche» (48). Filosofiens grunnoppgave er å systematisk fremstille teorier som optimalt sett inngår i enhver koherent (sammenhengende, konsistent, intelligibel) teoriramme, d.e. er universelle.

I kapittel fire drøftes flere av de virkelig store filosofiske spørsmålene som også er relevante for teologien, med væren (ty. *Sein*) og dets forhold til værender («ting», ty. *Seiendes*) og Gud som viktige

brennpunkter. Her ligger presentasjonen tett på *Sein und Gott*, og handler mye om Puntels kritiske tilegnelse av Thomas Aquinas' værensteori i dialog med bl.a. Heidegger. Det er i dette kapitlet Tourpe kommer tettest på med sine egne konstruktive innspill i samtalen (f.eks. 165). Puntel gjør det til et viktig poeng at væren alltid må tenkes som den mest grunnleggende og altomfattende filosofiske kategorien, og at Aquinas svikter her med sin distinksjon essens-eksistens, hvor tingenes «substans» (lat. *essentia*) «har» væren (lat. *esse*) og følgelig blir essens/substans en mer grunnleggende kategori enn væren. Samtidig er substansbegrepet ved nærmere ettersyn uten reelt innhold, fordi det er tingen uten alle dens egenskaper (inkl. væren). Det er derfor filosofisk uforståelig (ikke intelligibelt). Puntel presenterer også en slags form for gudsbevis ved at han sier at det må finnes en absolutt væren (sammen med og som grunn for den kontingente værenderdimensjonen), fordi alternativet er absolutt intethet, noe som ikke gir mening. Men denne abstrakte størrelsen må presiseres («ekspliseres») gjennom en undersøkelse av historien og religionene før det er relevant å kalle den Gud i kristen forstand. Her er Puntel nokså tett på f.eks. Pannenberg's forståelse av åpenbaringshistorien.

Puntels tenkning utgjør en nokså original syntese av momenter fra såkalt analytisk filosofi (ofte amerikansk) og europeisk («kontinental») filosofi i gammel og ny tapning. I hovedverkene er f.eks. Carnap, Davidson, Quine, Tarski, Frege, Thomas Aquinas, Kant, Hegel, Heidegger og Wittgenstein sentrale navn som er forsøkt tenkt kritisk og konstruktivt sammen. Dette er en sjelden miks, som derfor også gir sjeldne og etter min vurdering fruktbare resultater. Fra den analytiske filosofien henter Puntel et gjennomgående krav om konkrethet, etterprøvbarehet, språklig klarhet og stringent tenkning, mens han bevarer den eksistensielle og metafysiske snerten fra den europeiske tradisjonen.

Et av de store spørsmålene når man skal vurdere Puntels filosofi er om hans kritikk av postmodernismen og subjektfilosofien egentlig er vanntett, eller om den bare er påståelig. Mesteparten av tiden føler jeg meg nokså overbevist om det første, men noen ganger kan man også få innrykk av det siste. Man kan for eksempel spørre om Puntels eget intelligibilitets-kriterium ikke til sist blir subjektivt det også. Men samtidig oppveies det gjennom tanken om at slike vurderinger må inngå i koherente teorirammer, altså henge sammen med alt på en bedre måte enn alternativene. Lenger enn det kommer vi kanskje ikke uansett? I lys av det Puntel sier om Hegel i det første kapitlet hadde det også vært spennende å undersøke om det finnes grunnlag for noen kritiske bemerkninger mot Puntel som Hegel-elev. Han er jo selv kritisk til Hegel på mange punkter, men kritiske elever har det gjerne med å gjenta lærerens feil med en form for motsatt fortegn.

For den som leser tysk eller fransk er boken en nokså lettlest og anbefalelsesverdig innføring i en velutviklet filosofisk tenkning med internasjonalt tilsnitt, men som ikke er uten videre lett å ta fatt på i Puntels hovedverker. Tenkningen fortjener i høyeste grad å bli tatt på alvor av teologer og metafysisk interesserte filosofer, og til dette kan boken være en god hjelp.

Anmeldt av Gunnar Innerdal, førsteamanuensis i systematisk teologi ved NLA Høgskolen, Bergen.